Anu Tuovinen 11.1.2021 Dnro 001/81/2020

Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Lausuntopyyntönne 17.12.2020

HE 245/2020 vp hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tartuntatautilain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta

Akava kiittää mahdollisuudesta lausua otsikkoasiassa ja nostaa esiin seuraavat näkökohdat.

Hallituksen esityksen tavoitteena on turvata sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmän kantokyky pandemiatilanteessa. Olennaista on suojata perustuslaillista oikeutta elämään sekä turvata jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut, edistää väestön terveyttä sekä varmistaa jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön**.**

Lakiesityksessä ehdotetaan tiettyjen velvoitteiden ulottamista elinkeinotoimintaan sekä muuhun toimintaan, johon osallistuu ihmisiä. Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi edellytyksistä, joita noudattamalla erilaisia palveluja voidaan koronavirusepidemian aikana tarjota turvallisesti.

Työnantajille tulee antaa tällaisissa tilanteissa tarkat ohjeet siitä, miten hygieniatarvikkeita käytetään ja miten niitä tulee olla saatavilla sekä kuinka heidän tulee ohjeistaa työntekijöitään. Tässä on tärkeää tuoda esiin työturvallisuuslain edellyttämät toimet ja työnantajien velvollisuudet.

Keväällä 2020 moni palveluasumista tarjoava yksikkö, pitkäaikaishoidon laitos, koulu ja päiväkoti asettivat vierailijakieltoja koskemaan myös terveydenhuoltoalan ammattilaisia, erityisesti kuntoutusalan yksityisiä toimijoita. Erityisen tuen tarpeessa olevien lasten ja nuorten kouluun tai varhaiskasvatukseen integroitu kuntoutus keskeytyi kokonaan näiden rajoitusten vuoksi. Vastaavasti suuri joukko ikääntyneitä jäi ilman heille tarpeellisia kuntoutuspalveluita.

Yksityiset ja julkiset toimijat eivät osanneet noudattaa viranomaisten ohjeistuksia, jotka varsinkin alkukeväällä olivat puutteellisia. Toisaalta laitoksia on ollut vaikea saada noudattamaan tarkennettuja ohjauksia. Kansalaisten perusoikeuksien turhaa rajoittamista tulee ehkäistä ja julki-

sen vallan käyttöä suhteessa yksityisen sote-sektorin toimintaedellytyksiin tulee valvoa erityisen tarkasti. Aluehallintovirastoa tulee velvoittaa puuttumaan näihin epäkohtiin.

Pykäläkohtaiset kommentit

58 c § *Toimenpiteet covid-19-epidemian leviämisen estämiseksi.* Opetusalaa koskien aiempi lausunnolla ollut esitys oli selkeämpi. Se sisälsi muun muassa 57 a §:n, joka koski nimenomaisesti toimenpiteitä koronavirustaudin leviämisen estämiseksi oppilaitoksissa ja varhaiskasvatuksessa. Nyt vastaavista asioista on säädetty 58 c §:ssä, joka koskee useita tahoja ja on siksi epäselvempi.

Mikäli valiokunta katsoo, että aiempaa 57 a §:ää ei ole tarve lisätä esitykseen, vaan asioiden sisällyttäminen 58 c §:ään on toimiva ratkaisu, esitämme, että **58 c §:ää muutetaan niin, että perustelutekstin sijaan jo varsinaisessa pykälätekstissä käy ilmi, että tarkoitettuina asiakas- ja osallistujatiloina pidetään oppilaitosten ja varhaiskasvatustoiminnan tiloja.**

Pykälässä ehdotetut varsinaiset velvoitteet ovat kannatettavia mutta erittäin väljiä ja jättävät käytännön toteutuksen kasvatus- ja opetuspalvelun järjestäjän päätettäväksi. On syytä arvioida, miten väljien säännösten toteutuksen valvonta ja määräysten antaminen käytännössä voidaan toteuttaa.

Sosiaali- ja terveyspalveluyritysten näkökulmasta esitetyt velvoitteet ovat kannatettavia, mutta niistä **aiheutuvat lisäkustannukset tulee korvata sosiaali- ja terveyspalvelun tuottajalle. Tämä tulee kirjata lakiin.** Suojautumisesta, asiakaskäyntien porrastamisesta pidemmälle ajalle niin että kontaktit muihin asiakkaisiin vältetään, välineiden ja tilojen puhdistamisesta ja hygienian ylläpidosta kertyy merkittävä kuluerä pienille yrityksille. Yritykset toteuttavat palvelua, joka on lakisääteistä ja joka perustuu lähes aina julkisen sektorin (kunnat, sairaanhoitopiirit, Kela) tai vakuutusyhtiöiden ostopalvelusopimukseen.

58 d §:n perusteissa todetaan, että viranomaispäätöksellä asetettava velvoite ei koskisi asiakastiloja ja asiakaspalvelutilanteita, joissa on pieni rajattu määrä henkilöitä läsnä kuten kampaamopalvelua, jossa samassa tilassa alle kahden metrin etäisyydellä olisi läsnä ainoastaan asiakas ja kampaaja. Linjaus tulisi näkyä laissa täsmällisemmin, koska monessa asiakastyössä lähikontaktia ei voida tosiasiassa välttää. Esimerkiksi yksityisten sote-ammatinharjoittajien työ vaatii lähikontaktia. Nykyinen esimerkki lain tulkinnasta on suppea ja voi aiheuttaa tulkintaongelmia monella sektorilla.

Ehdotetaan täsmennettäväksi pykälää esimerkiksi seuraavasti: Edellä 1 momentissa tarkoitettua päätöstä ei sovelleta kuitenkaan oppilaitosten toimintaan, varhaiskasvatukseen, ammattiurheilemiseen eikä yksityis-

tai perhe-elämän piiriin kuuluvaan toimintaan. Lisäys: **”Päätöstä ei myöskään sovelleta sellaisiin asiakastiloihin, joissa on pieni rajattu määrä henkilöitä läsnä samanaikaisesti, eikä asiakaspalvelutilanteisiin, joissa lähikontakti on välttämätön.”**

59 § antaisi kunnille mahdollisuuden valvoa itse tekemänsä päätöksen noudattamista. Aluehallintovirasto valvoo 9 a §:n mukaisten päätösten noudattamista toimialueellaan. AVI ja Valvira kuitenkin valvoisivat kuntia tavanomaisessa tilanteessa (mm. terveyspalveluiden järjestämistä ja tuottamista). **Pykälän perusteluissa tulisi kuitenkin täsmällisemmin mainita, että valvontaa tulee kohdistaa myös tarpeettomien ja lain vastaisten rajoitteiden estämiseen.** Erityisesti integroidut sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten kuntoutus, tulee selkeästi huomioida rajoitustoimenpiteissä.

68 § *Olosuhteet karanteenin ja eristämisen aikana*. Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin maininnat karanteenista ja eristämispaikoista. Pidämme tärkeänä, että lain perusteluissa kuvattuihin **olosuhteisiin lisätään kirjaus henkilön oikeudesta hoitoon, huolenpitoon ja kuntoutukseen.** Perusteluissa on huomioitava, että eristyksessä olevalla henkilöllä voi olla myös ostopalveluna tapahtuvia sosiaali- ja terveyspalveluita, joiden pitäisi jatkua asianmukaisin varotoimin myös eristyksen aikana.

79§ *9 a §:n mukaisista päätöksistä aiheutuvien kustannusten korvaaminen.* Korvaukset rajoittuvat 9 a § mukaisiin päätöksiin. Lievemmistä rajoitustoimista (58 c § - 58 h §) syntyy elinkeinonharjoittajille merkittäviä lisäkustannuksia. Lainsäädännössä tulisi huomioida yksityisen sote-alan pk-yritysten erityistilanne: yritykset tuottavat esimerkiksi kuntoutuspalveluita ostopalveluna kunnille, sairaanhoitopiireille ja Kelalle, jolloin yritysten toimintaa ohjaavat erilaiset hankintasopimukset. Sopimuksissa ei juurikaan ole sovittu korvauskäytännöistä pandemiatilanteessa. Palveluntuottajilla on hankintasopimusten mukainen velvollisuus tuottaa palveluita ja asiakkaille tuotettu palvelu on lakisääteistä. **79 a §:ään on lisättävä velvoite Kansaneläkelaitokselle, kunnille ja sairaanhoitopiireille korvata hankkimiensa sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottajille 58 c §:stä aiheutuneet kustannukset.**

89 §:n (*Virka-apu*) perusteluissa arvioidaan pandemian lisäävän Tullin ja Rajavartiolaitoksen työmäärää virka-apupyyntöjen määrän lisääntyessä. Pykälässä ei ole kirjattu Tullille oikeutta antaa virka-apua tartuntatautien tunnistamiseen koulutettujen koirien avulla. Laissa on useassa kohdassa viitattu Tullin antamaan virka-apuun, mutta ei ole kuitenkaan annettu valtuutusta koiratoimintaan, joka on olennainen osa tartuntatautien tunnistamista ja tarkastusten tekemistä. Tartuntatautilain 89 §:ään on lisättävä: **”Tulli voi antaa virka-apua ja tehdä tarkastuksia tartuntatautien tunnistamiseen koulutettujen koirien avulla.”**

Vaikutusten arviointi

Yritysvaikutukset

Elinkeinonharjoittajat eri toimialoilla ovat ottaneet laajasti asiakastiloissa käyttöön hygieniatoimenpiteitä. Ehdotuksessa esitetään yleisten hygieniatoimenpiteiden käyttöönotto velvoittavana. Muutos aiheuttaa kustannuksia yrityksille. Lähikontaktien estäminen ja tätä kautta asiakasmäärien rajoittaminen vaikuttaisi taloudellisesti suhteellisesti enemmän pieniin yrityksiin kuin suuriin yrityksiin. On tärkeää, että taloudelliset ja hallinnolliset vaikutukset eri toimialoihin ja eri kokoisiin yrityksiin arvioidaan huolellisesti.

Lakiehdotuksen 58 g § mahdollistaisi asiakkaille tarkoitettujen tilojen sulkemisen. Tällä olisi vakavat taloudelliset vaikutukset rajoitusten kohteeksi joutuville yrityksille, yritysten työntekijöille ja yritysten toiminnalle työnantajina.

Kulttuuri- ja tapahtuma-alan toimijoihin kohdistuvat toiminnan rajoituksista ja velvoitteista aiheutuvat kustannukset ovat merkittäviä. Organisaatiokohtaisten vaikutusten lisäksi ehdotettu 58 d § saattaa vähentää taide- ja kulttuurialan työtilaisuuksia ja heikentää alan työllisyyttä. Erityisesti ongelmat kasaantuvat tällaisessa tilanteessa alan freelancereille ja itsensätyöllistäjille.

Elinkeinonharjoittamisen tiloihin kohdistuvilla rajoitustoimilla voi olla vaikutuksia yrittäjyyteen, työllisyyteen ja kasvuun yritysten toimintaedellytysten heikentymisen ja kustannusten kasvun kautta. Rajoitustoimien käytössä tulee noudattaa tiukkaa harkintaa ja kohdennusta sen mukaan, mikä on tautitilanteen levinneisyys ja laajuus alueellisesti.

Yksityiset sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottajat

Vaikutusten arviointi yksityisiin sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluihin keskittyy sellaisiin toimijoihin, joihin voitaisiin soveltaa 9 a § mukaisia, viimesijaisia velvoitteita. Lievemmän säätelyn, erityisesti 58 c §, vaikutuksia ei kuitenkaan ole arvioitu yksityisten sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta.

Sote-alalla on huomattava määrä pieniä ja keskisuuria yrityksiä, jotka tuottavat esimerkiksi kuntoutuspalveluita ostopalveluna kunnille, sairaanhoitopiireille, vakuutusyhtiöille ja Kansaneläkelaitokselle. **Lakimuutosten vaikutuksia pk-yritysten toimintaan tulisi arvioida erikseen sote-alan näkökulmasta, joka poikkeaa merkittävästi muusta yritystoiminnasta**. Kappaleessa 4.2.3. *Muu elinkeinotoiminta* vaikutuksia on arvioitu yleisellä tasolla, mutta tässä ei riittävästi huomioida yksityisen sote-palveluiden erityispiirteitä, kuten hankintasopimusten sitovuutta.

Vaikutusten arvioinneissa tulee huomioida laajasti ne moninaiset tulonmenetykset, joita yrittäjille ja yrityksille tartuntatautilain mukaan annetuista päätöksistä aiheutuu sekä se, miten korvaukset tosiasiallisesti kulkeutuisivat järjestämisvastuullisilta tahoilta pk-yrityksille ja ammatinharjoittajille erityisesti sosiaali- ja terveysalalla.

Opetustoimiala

Luvussa 4.2.1 *Toimialakohtaiset taloudelliset vaikutukset* ei ole arvioitu opetustoimialaa.

Arvioinneissa tulisi myös ottaa huomioon Opetushallituksen lisääntyvää työmäärä tartuntatautilain päätösten seurauksena. Vastaavasti kuin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen olisi seurattava muun muassa kuntien ja aluehallintovirastojen asiakkaille tarkoitettujen tilojen käytön väliaikaista rajoittamista ja kunnan ja aluehallintoviraston oppilaitoksia ja varhaiskasvatusta koskevien toimivaltuuksien voimassaoloa koskevia kriteereitä, on Opetushallituksen yhdessä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa seurattava näiden toimien vaikutuksia lapsiin ja nuoriin sekä osaamiseen.

Esityksessä on arvioitu lapsen eristämistä, mutta ei kattavasti sen vaikutusta oppimiseen.

Luvussa 4.2.2 *Vaikutukset kotitalouksiin* ei ole otettu huomioon sitä, mitä esimerkiksi 57 §:n soveltaminen tai oppilaan määrääminen kotiin opiskelemaan tarkoittaa perheille sekä huoltajien mahdollisuudelle työskennellä.

Mikäli oppilaitoksia suljetaan, niin oppilaille tulee mahdollistaa myös yhdenvertaiset opetusmenetelmät, koska covid 19-pandemian aikana oppilaat joutuivat epätasa-arvoiseen asemaan paikkakunnasta, koulusta ja perhetaustasta riippuen. Heikoimmassa asemassa olevien perheiden lasten hyvinvointi tulee varmistaa tällaisissa poikkeustilanteissa. Tarvittaessa perheille tulee mahdollistaa lähiopetus tai päiväkotipaikka, jos kotiin jääminen heikentää lapsen oppimista tai hyvinvointia.

Esitykset lisäävät myös päiväkodin johtajien, rehtoreiden ja oppilaitosten esimiesten työmäärää merkittävästi ja vaikuttavat työssä jaksamiseen silloin, jos ehdotettuja säännöksiä joudutaan käyttämään. Tästäkään ei luonnoksessa ole esitetty arvioita.

Lopuksi

Sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakas- ja potilasturvallisuus ei saa vaarantua poikkeustilanteissakaan. Asiakkailla on oltava poikkeustilanteessa myös tasa-arvoiset ja yhdenvertaiset mahdollisuudet sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kuntoutuksen palveluihin. Lisäksi viimesijaiset sosiaalietuudet eivät voi olla vain digipalvelun päässä, koska kaikkein

heikoimmassa asemassa olevilla ihmisillä ei ole mahdollisuutta tai kykyä asioida digitaalisissa palveluissa.

9 a §:n (*Sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan laajentaminen*) osalta tulisi pohtia, miten poikkeusoloissa toimintayksiköissä huomioidaan jatkuvan hoidon lisätarve, palveluiden yhdenvertainen saatavuus alueellisesti ja sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön terveys, turvallisuus ja jaksaminen.

Akava ry:n puolesta

Anu Tuovinen
johtava asiantuntija